

Jedna slika iz lombardskog baroka u Splitu

1 RADIONICA D. CRESPIJA (?), Sv. Franjo Asiški — Split, crkva sv. Filipa (danas u riznici katedrale)

Nedavno restaurirano platno sa slikom sv. Frane Asiškog iz crkve sv. Filipa u Splitu odvaja se svojim stilskim crtama od najvećeg dijela baroknog slikarskog importa u Dalmaciji, koji se uglavnom odlikuje karakteristikama mletačke slikarske škole.

Iz tamne zelenkaste pozadine izranja produhovljeni, ekstatični, unutrašnjim izgaranjem prožeti lik sveca, koji rukama izranjenim stigmatama pridržava velikoraspelo, dok su u prvom planu slike skicozno tretirane otvorena knjiga, mrtvačka lubanja i pješćana ura. Svečevo blijedo lice, ozareno svjetlom, nosi u sebi elemente barokne ekstaze, naglašene nebu uprtim svečevim po-

gledom iz velikih bljeskom obasjanih suznih očiju s predimenzioniranim i potenciranim bjeločnicama. Taj izraz duboke pobožnosti i proživljene patnje izbija iz čitave fizionomije sveca tamnih smeđih kosa, brkova i brade, naborana visokog čela, dugog profiliranog nosa, poluotvorenih usana, lako nagnute glave, inkarnata boje slonove kosti, a nastavlja se i u nemirnom drhtanju materije svjetlom obasjanih ruku s dugim produhovljenim prstima. Tim velikim rukama, na kojima svjetlo stvara slobodne kontraste i igre, svetac podržava skicozno slikano veliko raspelo, na kome su s mnogo slobode tretirani Kristovo tijelo smeđeg inkarnata i svjetlija

2 RADIONICA D. CRESPIJA (?), Sv. Franjo Asiški (detalj) — Split, crkva sv. Filipa (danas u riznici katedrale)

smeđa tkanina oko njegovih bedara. Čitavo je platno građeno u gami smeđih, maslinastih, kestenjastih i tamnozelenih tonaliteta s mnogo nijansa i finesa. Majstorski su tretirani i mnogi drugi detalji platna poput svečeve tamnosmeđe odjeće sa zeleno maslinastim akcentima, pa krunice, te konopa preko svečeva rukava ili izvanredne trnjem okrunjene i sa suverenom slobodom slikane glave Krista na križu.¹

Na temelju stilskih, ikonografskih, tipoloških i kolorističkih elemenata sliku možemo smjestiti u okvire lombardskog slikarstva prvih decenija seičenta.

Temu franjevačkog sveca u ekstazi, koji osvjetljen izbija iz mračne pozadine s rukama izranjenim stigmatama, a u stavu adoracije raspela, vrlo su često slikali poznati lombardski majstori Giambattista Crespi zvan Cerano, njegova radionica i njegovi sljedbenici, među kojima bih posebno spomenuo G. Chignolija, a i drugi lombardski majstori toga razdoblja. Od Ceranovih prikaza asiškog sveca naročito se ističu oni u Palazzo

Rosso u Genovi te u Castello Sforzesco i u zbirci Poletti u Milanu koji su nastali u toku drugog decenija seičenta. Sve te slike imaju pojedinih analogija s našim platnom, a naš lik Sv. Frane ima srodnosti i s pojedinim drugim ispaćenim svetačkim figurama sa Ceranovih oltarskih pala.

Spomenut ćemo mimogred da je za te slike sv. Frane, u kojima se uz dominantne barokne crte vide još maniristički odjeci, pisala A. M. Brizio da su »di un'intensità estatica e penitenziale impressionante nella scarnificazione di mani, volto occhio fissato in contemplazione dolorosa in cui l'iconografia del Santo, creata da Cigoli e Barocci, riceve un potenziato accento di fervore, impresso cupamente dai rigori penitenziali riformistici«.²

Splitska se slika uklapa neosporno u taj krug, ali se uže po svojim stilskim i tipološkim elementima povezuje uz Ceranova učenika i nećaka slikara Danielea

¹ Na splitskoj slici je crvenim slovima u donjem desnom uglu zapis o njenom ranijem restauriranju 1890.

² Mostra del Cerano (catalogo a cura di M. Rosci con introduzione di A. M. Brizio), Novara 1964, str. 9, sl. 161, 162; Galleria di Palazzo Rosso, Genova 1961. str. 16.

3 RADIONICA D. CRESPIJA (?), Sv. Franjo Asiški (detalj) — Split, crkva sv. Filipa (danas u riznici katedrale)

Crespia (1590—1630), od koga je G. Gamulin objavio sliku »Mrtvi Krist« u Narodnom muzeju u Beogradu, na kojoj je Kristova glava bliska onoj sv. Frane na našoj slici.³

U Puškinovu muzeju u Moskvi nalazi se slika sv. Frane identična ovoj u Splitu, koja se atribuirala upravo Danieleu Crespiju. Nameće se pitanje (ostavljajući iz opreza uz Crespijevo ime znak pitanja) koja je od njih autentični rad majstora, odnosno da li su jedna od dviju ili obje produkt Crespijeve radionice tim više što je poznata činjenica da su i Cerano, i Daniele Crespi, a i drugi lombardski majstori toga kruga slikali lik asiškog sveca u više replika, odnosno da se u njihovim radionicama izvodilo po originalu majstora više kopija iste slike, često uz suradnju samog autora.

Nakon nedavnog restauriranja splitske slike u Regionalnom zavodu za zaštitu spomenika kulture u Splitu, poslije kojeg je platno preneseno iz crkve sv. Filipa u riznicu splitske katedrale, može se na njoj osjetiti mnogo bolje njen pravi kvalitet, jer su izbili na vidjelo svježina slikarskog poteza i sloboda tretiranja pikturalne materije, iako se mogu u nekim pojedinostima osjetiti izvjesne tvrdoće. Kako moskovsku sliku ne poznamo iz autopsije, već jedino po ovoj snimci, moramo

ostaviti otvoreno pitanje, da li je ona (a čini nam se nešto kvalitetnijom) original majstora ili je replika radionice. Za splitsku držim da je najvjerojatnije dobar proizvod »bottege«, nastao možda i s ličnim doprinosom samog umjetnika.

Bez obzira na gornju pretpostavku, splitsko je platno značajno i za nas rijetko djelo lombardskog baroka koje ima za umjetnički inventar Dalmacije svoje likovno i kulturno-historijsko značenje.

³ G. Gamulin, Stari majstori u Jugoslaviji II, Zagreb 1964. sl. 81, 82.

⁴ Zahvaljujem za ovo upozorenje prof. dr. G. Gamulinu. Vidi katalog Gosudarstvenji muzej izobraziteljnih iskustv imeni A. S. Puškina Vstavka italjanskoj živopisi XVII i XVIII vekov iz fondov Muzeja — Moskva 1961., str 39—40 (s atribucijom D. Crespiju i s ostalom literaturom o slici). Moskovska slika potječe iz zbirke grofa Uvarova. Dimenzije su moskovske slike 160/106 cm., a splitske 155/100 cm.

U pismu I. Danilove, zamjenik direktora Puškinova muzeja u Moskvi, koja mi je ljubazno poslala fotografiju moskovske slike, navodi se da su u posljednje vrijeme izražene neke sumnje da bi i moskovska slika, koja se u citiranom katalogu navodi kao nesumnjivi Crespijev rad, bila svojeručno djelo toga lombardskog umjetnika.

4 RADIONICA D. CRESPIJA (?), Sv. Franjo Asiški — Moskva, Muzej Puškin

UN DIPINTO DEL BAROCCO LOMBARDO A SPLIT

Dalla chiesa di S. Filippo a Split proviene un dipinto inedito ora nel Duomo che rappresenta S. Francesco e che si collega a prima vista colle raffigurazioni di questo santo della cerchia del Cerano e dei suoi seguaci. Un'analisi più approfondita avvicina questo dipinto, del quale un'altro uguale si trova nel Museo

Puškin di Mosca attribuito a Daniele Crespi (1590—1630), alle opere di questo maestro e della sua bottega. Lasciando aperto il problema se il dipinto di Mosca sia opera del Crespi stesso o della sua bottega, l'autore ritiene che la tela spatina, di non piccole qualità pittoriche, sia probabilmente una replica eseguita nella bottega del maestro forse colla sua collaborazione personale.